

Mieczysław Szaciński

Reportaż w Prawie autorskim

Palestra 41/5-6(473-474), 6-10

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

■ Reportaż w Prawie autorskim

Znaczenie społeczne reportażu jak i jego rola w środkach masowego przekazu uzasadniają rozważenie problemów związanych z ustalaniem twórców tego rodzaju dzieł chronionych prawem autorskim.

Przepisy Prawa autorskiego nie zawierają odrębnych postanowień dotyczących reportażu, a w ustawach stosujących przykładowe wyliczenie dzieł stanowiących przedmiot praw autorskich nie jest on wymieniany.

Przy ocenie reportażu jako utworu chronionego prawem autorskim i określaniu jego twórców stosować należy zarówno ogólne kryteria ustawowe, jak i przepisy szczególne dotyczące niektórych kategorii dzieł (np. utworów audiowizualnych). W doktrynie i orzecznictwie rozważania na temat reportażu są nieliczne. Jedynym opublikowanym orzeczeniem Sądu Najwyższego z tego zakresu jest wyrok z 22 września 1971 r., II CR 330/71¹, którego tezę stanowi twierdzenie, iż z istoty utworu literackiego będącego reportażem wynika, że jego twórcą jest ten kto zebrał i opracował materiał będący przedmiotem reportażu. Teza powyższa spotkała się z krytyczną oceną w doktrynie i będzie omówiona w dalszej części artykułu.

Nie jest możliwe ogólne i jednoznaczne określenie twórców reportażu. Wyni-

ka to zarówno z różnorodnego charakteru reportażu (np. reportaż sportowy, polityczny, społeczny, sądowy), jak i stosowania różnych środków technicznych (np. reportaż prasowy, radiowy, filmowy).

Ogólnymi przesłankami, którym powinien odpowiadać reportaż, zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z 4 lutego 1994 r. o Prawie autorskim i prawach pokrewnych (dalej powoływanej jako ustawa z 1994 r.) są oryginalny, indywidualny charakter będący wynikiem działalności twórczej i ustalenie reportażu w jakiegokolwiek postaci.

Jednym z często występujących rodzajów reportażu jest reportaż prasowy. Należy on do podstawowych rodzajów utworów dziennikarskich. Reportaż zawiera często elementy wywiadu, który może służyć jako materiał do napisania reportażu².

Podczas gdy wywiad jest zbieraniem informacji na podstawie odpowiednio ukierunkowanych rozmów lub uzyskiwaniem danych w innej formie (np. ankiety), reportaż jest zapisem faktów i rozmów oraz innych materiałów, łączącym informacje z interpretacją przedstawionych zdarzeń.

Gdy reportaż zawiera liczne elementy wywiadu, mogą powstawać wątpliwości w ustalaniu autorstwa.

W glosie do wyżej powołanego orzeczenia Sądu Najwyższego, A. Kopff, zastrzegając, że stanowisko swoje opiera na materiale podanym w uzasadnieniu wyroku, zakwestionował zasadność uznania dziennikarza za autora reportażu³. Reportaż pod tytułem: „Co jest za tym murem”, wydany w formie książkowej, oparty był na rozmowach przeprowadzonych z więźniem i nagranych na taśmę magnetofonową. Skazany opowiadał swoje życie od dzieciństwa aż po dzień skazania, a reporter zadawał pytania naprowadzające na temat, a mianowicie na to, jak dochodziło do kolizji z prawem.

Autor książki w cytowanym przez Sąd Najwyższy fragmencie przedmowy podał, że w książce dokonał koniecznych skrótów, a także układu tekstu, który zawierał prócz wypowiedzi więźnia także informacje jego żony. Autor starał się zachować oryginalny styl rozmówców i powstrzymał się od tzw. reporterskiego komentarza.

Sam więzień twierdził, że jego opowiadanie było nie tylko podaniem faktów, ale miało cechy indywidualne, gdyż narrator wyróżniał się fantazją, zdolnością percepcji, umiał dostrzegać różne sytuacje życiowe w więzieniach i dlatego do swoich osobistych przeżyć wplatał także przeżycia innych osób. Te umiejętności sprawiły, że opowieść nabrała cech twórczości.

A. Kopff w powołanej glosie uznał za dowolny pogląd, że wypowiedź więźnia nie była utworem w rozumieniu prawa autorskiego⁴. Zdaniem glosatora, dokonanie wyboru i układu wypowiedzi może prowadzić do wniosku, że książka „Co jest za tym murem” stanowi utwór zależny albo, że elementy twórcze wnie-

sione przez reportera uzasadniają uznanie go za współautora książki⁵.

W orzeczeniu z 10 maja 1976 r., IV CR 127/76⁶ Sąd Najwyższy stwierdził, że przedmiotem prawa autorskiego jest dzieło noszące cechy oryginalności, tj. zawierające elementy osobistej twórczości autora albo w treści albo w formie.

Stanowisko to znajduje oparcie w poglądach doktryny⁷. Badania oryginalności utworów pod względem formy doprowadziły do odróżnienia w doktrynie formy „wewnętrznej” i „zewewnętrznej” utworu. Do formy wewnętrznej należy: ukształtowanie materiału, gradacja argumentów, kompozycja, itp. Forma wewnętrzna pojawia się w relacji między elementami formalnymi w postaci systemu powiązań. Forma zewnętrzna polega m.in. na doborze słów, budowie zdań, dobitności wyrażenia, itp.⁸

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że jednoznaczna ocenę praw autorskich do reportażu pt. „Co jest za tym murem” powinna poprzedzić dokładna analiza tekstu będącego przedmiotem powołanego na wstępie orzeczenia Sądu Najwyższego.

Ocenie autorskoprawnej reportażu powinny podlegać przede wszystkim wykorzystane w reportażu wypowiedzi. Wypowiedzi ustne, tak jak i pisemne (np. listy), mogą z różnych względów nie stanowić przedmiotu praw autorskich. Co do ochrony przepisami Prawa autorskiego listów, zwrócono uwagę w doktrynie, że do takiej ochrony wymagane jest, aby miały one charakter indywidualnej twórczości. Nie wystarczy, że korespondencja może być interesująca i nadająca się do wykorzystania ze względu na zawarty w niej materiał faktyczny i historyczny, w szczególności-

mogący być źródłem poznania charakteru i życia autora⁹. Przesłanką ochrony prawem autorskim wypowiedzi ustnej jest jej oryginalny, twórczy charakter.

Przeszkodę w uznaniu wypowiedzi za przedmiot praw autorskich może stanowić ich fragmentaryczność wskutek czego nie stanowią one całości mogącej być przedmiotem samodzielnej eksploatacji (jak np. głos w dyskusji lub krótkie hasło encyklopedyczne). W takich przypadkach nawet częste cytowanie cudzych wypowiedzi nie będzie miało wpływu na uznanie reportera za podmiot praw autorskich, jeżeli wykaże się odpowiednim wkładem twórczym (np. układ materiału, ocena wypowiedzi, itp.).

W przypadkach, gdy wykorzystane w reportażu wypowiedzi byłyby przedmiotem praw autorskich, autorowi reportażu, który wypowiedzi opracował przysługiwałoby autorskie prawo zależne (art. 2 ustawy z 1994 r.). Wyjątkowo zachodzić może włączenie do reportażu dzieła chronionego za porozumieniem stron, prowadzące do powstania dzieła złożonego (art. 10 ustawy z 1994 r.).

W razie opracowania reportażu przez dwie lub więcej osób, współdziałanie takie prowadzić będzie do powstania dzieła wspólnego (art. 9 ustawy z 1994 r.).

Często spotykanymi postaciami reportażu są reportaże radiowe, filmowe i telewizyjne.

Ustalenie wkładu twórczego do utworu audiowizualnego, uzasadniające jego ochronę prawem autorskim, następować może, bądź przy zastosowaniu metody kategoryzacji („Kategorien-Methodik”), bądź metody tzw. konkretnego przypadku („Fall-Methodik”).

Metoda konkretnego przypadku prowadzi do ustalenia twórczego charakteru

wkładów po zrealizowaniu dzieła. Metoda kategoryzacji, opierając się na doświadczeniu, określa twórczy charakter wkładów *a priori*, tzn. jeszcze przed zrealizowaniem dzieła¹⁰.

W Polsce metodą kategoryzacji posługiwały się przepisy wykonawcze do art. 33 § 1 ustawy z 10 lipca 1952 r. o prawie autorskim. Za autorskie wkłady twórcze z zakresu prac literackich do filmu uznane zostały w uchwale nr 101 Rady Ministrów z 23 czerwca 1986 r. (M.P. Nr 20, poz. 145) – opracowane dla reportażu: temat, szkic scenariusza i scenariusz¹¹. Autorem reportażu był z reguły dziennikarz reżyserujący wg swojej koncepcji dzieło filmowe. Autorstwo reżysera filmu nie budziło wątpliwości ani w doktrynie ani w orzecznictwie¹². Zadania artystyczne i obowiązki reżysera określały opracowane przez producentów filmowych umowy, a także regulaminy grup zdjęciowych.

Gdy na realizację filmu składała się twórcza praca także innych osób, zachodzić mogły przypadki współautorstwa.

Podkład muzyczny reportażu nie był źródłem nabycia praw autorskich, gdyż praca operatora dźwięku dawała z reguły produkt przystosowany *ad hoc* do wywołania efektów dźwiękowych, lecz nie będący dziełem muzycznym mogącym mieć samodzielny byt i które nadawałoby się do rozpowszechniania w drodze odrębnego wykonania.

Zgodnie z art. 13 ustawy z 1952 r. – autorskie prawa majątkowe do produktu finalnego – dzieła filmowego przysługiwały przedsiębiorstwu, które wytworzyło film, ale analiza stanu faktycznego i prawnego (m.in. umów zawieranych z reżyserami) prowadziła do wnio-

sku, że nabycie praw autorskich przez przedsiębiorstwo realizujące film było nabyciem pochodnym i ograniczało się do praw majątkowych.

Radiowy reportaż literacki był przedmiotem praw autorskich zgodnie z zał. nr 1 do rozporządzenia Rady Ministrów z 22 października 1987 r., zmieniającego rozporządzenie w sprawie zasad zawierania umów z autorami oraz stawek wynagrodzeń za utwory literackie i tłumaczenia, zamawiane lub wykorzystane przez radio i telewizję¹³.

Ustawa z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych stanowi w art. 69 i 70, że współtwórcami utworu audiowizualnego są osoby, które wniosły wkład twórczy w jego powstanie, a w szczególności: reżyser, twórca adaptacji utworu literackiego, autor stworzonych dla utworu audiowizualnego utworów muzycznych lub słowno-muzycznych oraz twórca scenariusza. Autorskie prawa majątkowe do utworu audiowizualnego przysługują producentowi jednakże tylko w zakresie eksploatacji audiowizualnej tego utworu.

Wyliczenie twórców w art. 69 jest przykładowe. Oznacza to, że w konkretnym przypadku krąg twórców dzieła może być szerszy lub węższy. Ustalenie twórców powinno następować na ogólnych przesłankach autorstwa.

W doktrynie zwrócono uwagę, że wyłącznym autorem reportażu filmowego może być reżyser, jeżeli jest jedyną osobą wnoszącą wkład twórczy w realizację filmu¹⁴. Gdy inne osoby są autorami opracowanego dla reportażu scenariusza lub muzyki, może zachodzić przypadek współautorstwa reportażu.

Według panującego w doktrynie poglądu, nie może powstać dzieło wspólne bez porozumienia współautorów co do całości utworu i współdecydowania o jego kształcie¹⁵. Uznanie autora za współtwórcę opierać się powinno na ocenie jego udziału w kształtowaniu całego dzieła¹⁶.

Tak więc za współtwórców reportażu audiowizualnego można uznać autorów, których wkład twórczy w procesie powstawania dzieła wykraczał poza własne opracowanie i miał wpływ na całość utworu.

Przypisy:

¹ OSN 1972, z. 3, poz. 57.

² Y. Reboul: *Le régime juridique de l'interview*, RIDA 1987, nr 131, s. 65 i 77.

³ „Nowe Prawo” 1972, z. 12.

⁴ Op. cit., s. 1872.

⁵ Op. cit., s. 1873–1874.

⁶ OSN 1977, z. 4, poz. 69.

- ⁷ R. Dittrich: *Zum Urheberrechtsschutz von Übersetzungen*, UFITA 1985, t. 100, s. 141.
- ⁸ H. Haberstumpf: *Gedanken zum Urheberrechtsschutz wissenschaftlicher Werke*, UFITA 1983, t. 96, s. 47.
- ⁹ A. Françon: *La protection des creations publicitaires par le droit d'auteur*, RIDA 1980, nr 103, s. 11.
- ¹⁰ K. Bohr: *Fragen der Abgrenzung und inhaltlichen Bestimmung der Filmurheberschaft*, UFITA 1977, t. 78, s. 97–99.
- ¹¹ Uchwała straciła moc 12 lutego 1990 r. (M.P. Nr 4, poz. 31).
- ¹² Por. M. Poźniak-Niedzielska: *Autorstwo dzieła filmowego*, 1968. s. 67–75 oraz orzeczenie Sądu Najwyższego z 20 czerwca 1975 r., I CR 353/75, PUG 1976, nr 4, s. 115 i z 29 października 1979 r., IV CR 353/79, OSN 1980, z. 2, poz. 40.
- ¹³ Rozporządzenie straciło moc 31 stycznia 1991 r. (M.P. Nr 4, poz. 20).
- ¹⁴ F. Poloud-Dulian: *Les auteurs de l'oeuvre audiovisuelle*, RIDA 1996, nr 169, s. 71.
- ¹⁵ J. Błęszyński, M. Staszaków: *Prawo autorskie i wynalazcze*, Warszawa 1983, s. 80.
- ¹⁶ J. Barta: *Dzieło wspólne w polskim prawie autorskim. Prace z wynalazczości i ochrony własności intelektualnej*, Kraków 1992, s. 28.